

Vad är det som lockar med snus?

- en kvantitativ studie om gymnasieelevers
användning och anledningar till att använda snus

Anna Olsson & Oscar Gransten

GYMNASTIK- OCH IDROTTSHÖGSKOLAN
Självständigt arbete avancerad nivå 69:2023
Läroprogrammet 2019–2024
Handledare: Björg Helgadóttir
Examinator: Susanne Johansson

What is appealing about snus?

- a quantitative study on high school students
usage and reasons for using snus

Anna Olsson & Oscar Gransten

GYMNASTIK- OCH IDROTTSHÖGSKOLAN
Självständigt arbete avancerad nivå 69:2023
Läroprogrammet 2019–2024
Handledare: Björg Helgadóttir
Examinator: Susanne Johansson

Sammanfattning

Bakgrund:

Snusanvändningen hos svenska ungdomar har ökat. Det är något som har risk att ge långvariga konsekvenser i vuxenlivet.

Syfte & frågeställning:

Studiens syfte är att analysera snusanvändning bland gymnasieelever och identifiera påverkande faktorer samt orsaker till att sluta. Frågeställningarna undersöker prevalensen av snusanvändning, skillnader baserat på kön och socioekonomisk bakgrund, skillnader i självkänsla mellan snusare och icke-snusare samt faktorer som motiverar elever att sluta snusa.

Metod:

Studiens är av en tvärsnittsdesign och har använt enkätundersökning för att samla in data från respondenterna. Metoden inkluderade bekvämlighetsurval från fyra gymnasieskolor och enkäten validerades genom en pilotstudie. Totalt deltog 112 gymnasieelever i enkäten och analyserna omfattade t-test och chi-tvåtest.

Resultat:

Resultaten visar att majoriteten av gymnasieeleverna har snusat 65,2% främst på grund av påverkan från vänner. Inga signifikanta skillnader kunde observeras mellan etnicitet, självkänsla eller könsskillnader och snusvanor. Förutom att en större andel killar angav vänner utanför skolan som en anledning jämfört med tjejer. Respondenter som överväger att sluta nämner ekonomiska och hälsomässiga skäl som motiveringar.

Slutsats:

Hög snusanvändning bland gymnasieelever pekar på behovet av preventiva insatser och att dessa insatser kan behövas varieras beroende på elevgrupp. Studiens begränsningar, inklusive överrepresentation av hög socioekonomi, kräver försiktig tolkning. Avslutningsvis betonar studien vikten av fortsatt forskning för att främja en hälsosam livsstil bland ungdomar.

Abstract

Background:

The use of snus among Swedish youth has increased, posing a potential risk of long-term consequences in adulthood.

Objective & Research Questions:

The aim of the study is to analyze snus usage among high school students and identify influencing factors as well as reasons for quitting. The research questions investigate the prevalence of snus use, differences based on gender and socioeconomic background, disparities in self-esteem between snus users and non-users, and factors motivating students to quit snus.

Method:

The study adopts a cross-sectional design and employs a survey to collect data from respondents. The method involves convenience sampling from four high schools, and the survey's validity was established through a pilot study. A total of 112 high school students participated in the survey, and the analyses included t-tests and chi-square tests.

Results:

The results reveal that the majority of high school students, 65.2%, have used snus primarily due to influence from friends. No significant differences were observed in terms of ethnicity, self-esteem, or gender-related snus habits, except for a higher percentage of boys citing friends outside of school as a reason compared to girls. Respondents considering quitting mention economic and health-related reasons as motivations.

Conclusion:

Elevated snus use among high school students highlights the need for preventive interventions, which may need to be tailored differently. The study's limitations, including overrepresentation of high socioeconomic status, require cautious interpretation. In conclusion, the study emphasizes the importance of continued research to promote a healthy lifestyle among youth.

Innehållsförteckning

1 Inledning	1
2 Syfte	2
2.1 Frågeställning	2
3 Kunskapsöversyn	3
4 Teori och begrepp	5
4.1 Sociokulturella perspektivet.....	5
4.1.1 Socialisering.....	Fel! Bokmärket är inte definierat.
4.2 Etnisk bakgrund	6
4.3 Utbildningsnivå.....	6
4.4 Självkänsla	7
4.5 Kön.....	Fel! Bokmärket är inte definierat.
5 Metod	8
5.1 Forskningsdesign.....	8
5.2 Pilotstudie.....	9
5.3 Urval.....	9
5.4 Enkät	10
5.5 Databearbetning och analys	11
5.6 Etik	12
5.6.1 GDPR	12
6 Resultat.....	13
6.1 Snusanvändningen hos gymnasieelever	13
6.2 Drivkraften för att börja använda snus baserat på kön, och socioekonomisk bakgrund	14
6.2.1 Föräldrars utbildning kopplat till anledning att börja snusa.....	14
6.2.2 Föräldrars ursprung kopplat till anledningar att börja snusa.....	15
6.2.3 Kön kopplat till anledningar att börja snusa.....	16
6.3 Skillnader i självkänsla mellan gymnasieelever som brukar snus eller inte	17
6.3.1 Total självkänsla.....	17
6.3.2 Killars självkänsla	18
6.3.3 Tjejers självkänsla	19
6.4 Anledningar till att sluta snusa	20
7 Diskussion	21

7.1 Resultatdiskussion.....	21
7.1.1 Socioekonomisk bakgrund, etnisk bakgrund och kön.....	21
7.1.2 Självkänsla	23
7.1.3 Sluta snusa.....	24
7.2 Metoddiskussion	25
8 Slutsatser	26
Käll- och litteraturlista.....	27

Bilaga 1: Enkät

1 Inledning

Snusanvändning bland ungdomar har stor risk att ge långvariga konsekvenser i vuxenlivet. Eriksson (2022) förklarar att användning av snus ger en stimulerande effekt på dopaminfrisättande neuron i vårt belöningssystem och därför är väldigt beroendeframkallande, hela tio gånger mer beroendeframkallande än kokain. Det finska social- och hälsovårdsministeriet (2023) skriver bland annat att de akuta konsekvenserna av snusanvändning är kärlsammandragning och förhöjt blodtryck, och att det vid regelbunden användning stör sockeromsättningen som kan leda till typ-2 diabetes, hjärtrytmrubbning, och även cancer. Vidare skriver de hur målet i Finland är att användningen av snus ska upphöra för gott.

I Sverige har användningen av snus istället ökat och framförallt har det vita tobaksfria snuset ökat, särskilt bland kvinnor, sedan lanseringen år 2018 (Folkhälsoguiden, 2024).

Snus, som primärt delas upp i två grupper, tobaksfritt snus och tobaksnus, har blivit väldigt populärt och normaliserat i det svenska samhället. Det har aldrig snusats mer bland kvinnliga gymnasieelever än vad det gör just nu (Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning, 2022). Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning (2022) presenterade i en studie att hela 40 procent av svenska gymnasieelever någon gång använt tobaksfritt snus. Totalt var det 62 procent av alla gymnasieelever som använt nikotinprodukter någon gång, där de flesta använt snus. Åldern på gymnasieelever tillsammans med den sociala kontext de befinner sig i dagligen gör dem till en väldigt intressant population att undersöka. Även A non smoking generation (2024) påpekar att snusanvändningen ökar bland ungdomar, där dem kan se att många i gymnasiet väljer att använda det vita tobaksfria snuset. Samt att i en studie genomförd av Folkhälsomyndigheten (2022) undersöktes ungdomars insikter och erfarenheter om snus och snusanvändning genom att intervjua 25 ungdomar. Av resultaten framkom det att nästan alla ungdomar beskriver att de har personer i sin omgivning som snusar. Oftast är det vänner, andra elever på skolan.

Året 2022 fastställdes lagen om att vitt tobaksfritt snus skulle ha 18 årsgräns för inköp. Tidigare har det inte funnits någon åldersgräns vilket har gjort produkterna mycket lättåtkomliga för ungdomar (Tobaksfakta, 2023). Eleverna som går i gymnasiet idag har således haft lättare att få tag på denna form av nikotinprodukter vilket kan vara ett motiv till användningen av snus.

I dagsläget finns det forskning på hur många gymnasieelever som snusar genom Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning (2022) rapport men det finns betydligt mindre forskning till anledningar att gymnasieelever börjar att använda snus. Den här studien ämnar att kartlägga gymnasieelevers relation till snuset och undersöka i vad det finns för anledningar till att eleverna började använda det. När studien är klar är målsättningen att den kan ligga till grund för ett hälsofrämjande arbete för Idrott- och hälsa lärare att förebygga användningen av snus hos sina elever. A non smoking generation (2024) framhäver skolans avgörande roll i att förebygga tobaksbruk och motverka den ökande tendensen bland ungdomar. Genom att förstå ungdomars snus användning kan undervisningen, särskilt inom hälsoundervisningen, skraddarsys för att effektivt förmedla korrekt information till eleverna. Genom att vara medveten om ungdomars snusvanor blir det lättare för lärare att implementera förebyggande åtgärder och rikta stöd och resurser på ett mer målinriktat sätt.

2 Syfte

Syftet med denna studie är att analysera gymnasieelevers självrapporterade snus användning (både tobaksfritt och tobakssnus) genom att undersöka faktorer som kan påverka användning samt eventuella anledningar till att sluta.

2.1 Frågeställning

1. Hur utbredd är användningen av snus bland gymnasieelever i studieurvalet?
2. Påverkar faktorer som socioekonomisk bakgrund, föräldrars ursprung och kön gymnasieelevers självrapporterade anledning till att börja använda snus?
3. Vilka eventuella skillnader i självkänsla kan finns mellan gymnasieelever som brukar snus och de som inte gör det, hur kan dessa variera med avseende på könen?
4. Vilka anledningar till att sluta snusa rapporterar de snusande gymnasieeleverna om?

3 Kunskapsöversyn

Så vitt vi har kunnat hitta finns det ingen studie som ser över olika anledningar människor har för att sluta använda snus. Däremot finns det en hel del gällande en annan tobaksprodukt – cigaretter. Gallus et. al. (2013) publicerade en meta-analys över anledningar till varför italienska vuxna väljer att sluta röka. Den visade på att en stor majoritet slutar på grund av negativa effekter det har på deras hälsa. Ytterligare faktorer som nämns i studien är bland annat påtryckningar från ens partner, samt den ekonomiska aspekten får personer att sluta. Pauly (2008) skriver i en annan studie om att anledningen till att människor börjar röka, inte skiljer sig någonting oavsett vilket kön man har. Vidare så skriver han om att det är vanligare för män att använda tobaksprodukten rökning än för kvinnor.

I Sverige är den vanligaste produkten som innehåller nikotin, snus (Zetterqvist, 2023). Den vanligaste produkten som innehåller nikotin i världen är däremot cigaretter (WHO, 2024). Att snus inte är lika populärt utanför Sveriges gränser är en förklaring till att det inte finns så mycket forskning kring snuset. I en amerikansk studie av Speciale et al. (2023) undersökte de amerikanska ungdomars användning av snus, där enbart 0.02% någon gång hade använt det.

Inom forskningsområdet snus så finns det betydande kunskapsluckor. Den första rör den långvariga användningen av nikotinprodukter. Det finns studier som har undersökt de omedelbara hälsoriskerna kring nikotin. Exempelvis rapporterar den svenska Folkhälsomyndigheten (2023) att nikotinanvändning akut kan leda till försämrade blodkärl och högt blodtryck. De förklarar vidare att det däremot inte finns någon kunskap om hälsorisker långsiktigt, men att vi däremot bör behandla det som att det är skadligt. I den här studien kommer vi att utgå från att Folkhälsomyndigheten har rätt, och behandla ämnet som att nikotinprodukter är skadligt, även på lång sikt vid kontinuerlig användning.

Andelen flickor på gymnasiet som snusar dagligen har sedan början på 10-talet, fyrdubblats. Även för pojkar har andelen höjts från 21% till 28%. Trots den ökade användningen av snus bland ungdomar, så finns det en tydlig brist på studier som undersöker vad för orsaker det finns till att ungdomar börjar använda dessa produkter (Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning, 2022). Amin et al. (2020) har publicerat en kvalitativ studie om anledningar till att australiensare började använda E-cigaretter. De kom fram till resultatet att de vanligaste anledningarna var som substitut för att sluta röka, eller att en vän eller

familjemedlem använde e-cigarett och influerade personen. Den studien använde enbart 14 personer i sin studie. Av den anledningen finns det en risk att studien inte fångade alla stora anledningar till att börja använda nikotinprodukter. Vidare så använde studien en population på åldrarna 18 till och med 45 samt enbart på e-cigarett och inte på den största delen av nikotinprodukter som används i Sverige, snus. Vår studie vill fylla kunskapsluckan som finns och ge större förståelse för anledningar, orsaker och kontexter till att ungdomar använder produkterna, för att ge förutsättningar till effektivare preventionsstrategier för lärare på gymnasiet.

I jämförelse med övriga världen så är Sverige ett av få länder där den vanligaste nikotinprodukt är snus. I de flesta andra länder så är cigaretter och e-cigarett de vanligaste produkterna som innehåller nikotin. Det är en förklaring till att det inte finns så mycket forskning kring snuset. I en amerikansk studie av Speciale et al. (2023) undersökte de amerikanska ungdomars användning av snus, där enbart 0.02% någon gång hade använt det.

För att förstå varför man kan börja snusa kopplat till självkänsla har ingen tidigare studie hittats men Martines (2008) har genomfört en studie för att undersöka eventuella skillnader i tobak- och alkoholkonsumtionen bland ungdomar från stads- och landsbygdsområden och hur detta relaterades till ungdomarnas självkänsla. Resultaten från Martines studie (2008) visade att det finns en koppling mellan ungdomar med hög självkänsla och en lägre konsumtion av alkohol och tobak.

Vad gäller snus och utbildningsnivå har Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysningen (Sundin, 2017) genomfört en studie om skillnaden i användning av alkohol, narkotika och tobak i olika socioekonomiska områden. Denna studie indikerar att det finns en korrelation mellan snusberoende och låg utbildningsnivå, både för män och kvinnor, men mönstren är svagare för kvinnor. Denna studie avser att, i linje med studiens syfte, undersöka om det föreligger liknande samband som tidigare nämnts mellan utbildningsnivå hos föräldrar och snus användning, samt om detta även kan ha påverkat anledningar till att börja använda snus.

4 Teori och begrepp

I denna studie har ett sociokulturellt perspektiv valts som den teoretiska grundbulten för att analysera snus användning bland gymnasieelever. Vi har valt att undersöka flera sociokulturella variabler för att belysa sambandet med snus användning. För att öka förståelsen för vår ansats kommer vi att förklara varje sociokulturell variabel separat samt att vi därtill har analyserat självkänsla, en variabel med en mer psykologisk inriktning, som en ytterligare aspekt i vår undersökning.

Anledningen till att vi valde sociokulturella perspektivet för denna uppsats är på grund av att detta perspektiv betonar helhetssynen på individens utveckling genom samspel mellan flera olika faktorer. Vi kommer att belysa etnisk bakgrund som är en sociokulturell variabel för att utforska hur individer med föräldrar födda utanför Sverige kan ha olika attityder och anledningar till snus användning, med tanke på snusets långa närvaro inom den svenska kulturen. Vidare undersöker vi utbildningsnivå och kön som sociokulturella variabler, där vi förklarar studiens begränsningar av valet av utbildningsnivå samt tittar på hur kön påverkar snusandet. Ytterligare variabler som tas upp är självkänsla som mer är en psykologisk variabel än sociokulturell men som vi ansåg gav en till dimension till studien. Vi definierar självkänsla och förklarar hur den kan påverka individens tolkning av verkligheten och sitt beteende, särskilt när det gäller beslutsfattande.

Genom att integrera dessa sociokulturella variabler strävar vi efter att ge en övergripande förståelse för hur de påverkar snus användning bland gymnasieelever, och hur de kan interagera och forma individens upplevelse och beslut.

4.1 Sociokulturellt perspektiv

I denna studie har vi använt Vygotskijs sociokulturella perspektiv som teoretisk grund. Vygotskij betonar vikten av att betrakta människan som en helhet, där både det biologiska och det sociala/kulturella samspelar för att forma individen. Vygotskij argumenterar för att förståelsen av människans utveckling måste inkludera de sociala och kulturella kontexterna där individen är insvept (Säljö, 2022).

Säljö (2022) påpekar även att en individ, enligt Vygotskij, formar sin identitet genom

interaktion med sin omgivning. Lärande inträffar genom kommunikation och integrering med hjälp av sociala normer, regler och värderingar. Eftersom lärande sker genom interaktion spelar den vuxna individen en avgörande roll för inläring och för att få tillträde till den sociala världen. Vygotskijs syn på lärande sträcker sig bortom de konventionella gränserna för skolundervisning och understryker att lärandet är en integrerad del av olika aktiviteter (Säljö, 2022)

En grundläggande princip för lärandet inom det sociokulturella perspektivet är appropriering, vilket innebär att ”ta till sig” eller ”göra till sitt”. Detta beskrivs som en process där individen successivt känner igen och integrerar nya kunskaper och färdigheter för att slutligen använda dem spontant. Appropriering sträcker sig över olika områden, från språk och begrepp till fysiska och vardagliga redskap. Appropriering kan också beskrivas som socialisering vilket innebär samma. Säljö (2022) understryker vikten av socialisering vid inläring där familj och nära vänner har en central roll för hur en individ lär sig och tolkar omvärlden.

4.2 Etnisk bakgrund

Snus har länge varit närvarande i den svenska kulturen sedan det introducerades på 1600-talet och dess närvaro har utvecklats till en stark svensk tradition (Swedish Match, 2024). Ifall man ser på hela världen så är det rökning som är den vanligaste produkten som innehåller nikotin (WHO, 2024). I och med att snuset har varit en integrerad del av den svenska kulturen i århundraden, skulle individer med en etnisk bakgrund utanför Sverige, möjligen kunna ha olika attityder samt anledningar till att snusa. Den historiska kopplingen som finns till snus gör att vi finner det intressant att undersöka ifall en faktor som att ha föräldrar födda i utlandet, påverkar gymnasieelever i vår studies anledningar till att snusa.

4.3 Föräldrars utbildningsnivå

Statistiska centralbyrån (SCB) identifierar att socioekonomisk status är baserat på faktorer som utbildningsnivå, inkomst eller yrken (2024). I den här studien, har vi enbart använt oss av utbildningsnivå hos föräldrarna för att kolla på socioekonomisk bakgrund, av två anledningar. Den första anledningen är att studien är begränsad i tid och resurser, den måste hinna bli färdig inom en viss tidsperiod och har då tvingat oss till att skala bort vissa aspekter som gör att studien blir allt för stor och då inte genomförbar. Den andra anledningen är att vi använder

oss av gymnasieelever som respondenter, där majoriteten troligtvis inte har koll på hur mycket deras föräldrar tjänar.

Statistiska centralbyrån (2024) beskriver en högutbildad person som någon som studerat tre eller mer år på högskolan eller universitet. I den här studien utgår vi från samma modell för att avgöra ifall respondenterna har hög- eller lågutbildade föräldrar, förutom det aktiva valet att inte skriva med att de måste ha studerat tre år eller mer, att det räcker med att de studerat någon gång på högskola. Detta gör vi för att undvika förvirring hos våra respondenter som i många fall troligtvis inte vet hur många år ens föräldrar studerat på eventuell högskola/universitet.

4.4 Kön

Teoretiskt så kan könstillhörighet anses vara en väsentlig faktor när det kommer till snusanvändning, som tydligt framkommer i statistiken från Statistiska centralbyrån (2018) för både Sverige och Norge. Enligt statistiska centralbyrån (2018) är det generellt vanligare för män att snusa jämfört med kvinnor. I Sverige snusar 22 procent av männen varje dag, medan endast 5 procent av kvinnorna gör det. Av statistiken kan man tyda på att normer och förväntningar kring kön spelar en roll i hur människor väljer att använda tobak, vilket vi har kopplat direkt till det koncept som Ungdomsmottagningen (2023) lyfter fram.

Ungdomsmtagen (2023) betonar att normer fungerar som osynliga regler för vad samhället och andra förväntar sig vara "normalt." I detta sammanhang innebär det hur normer kring kön kan påverka individers beslut att snusa. Traditionella normer för manligt och kvinnligt kan spela en roll i att forma tobaksvanor, vilket återspeglas i den statistiska könsskillnaden i snusanvändning enligt statistiska centralbyrån (2018).

För denna studie används kön som uppdelning i en av frågeställningarna. I enkäten fick Deltagarna själva välja hur de identifierar sig som tjej, kille eller annat genom att klicka i det alternativ som bäst motsvarade deras egen definition då vi inte efterfrågade biologiskt kön.

4.5 Självkänsla

Självkänsla refererar till hur individen värderar sig själv och trivs med den egna personen. Det formar sig under barndomen och påverkas av både medfödd personlighet och uppväxtmiljö.

Självkänslan förändras övertid och påverkas av aktuella händelser. Dess påverkan påverkar dagligen hur individen tolkar och upplever sin verklighet (1177 Vårdguiden, 2021).

Becona (1999) definierar självkänsla på ett liknande sätt som definitionen ovan, där självkänsla är ens bedömning av sig själv, baserat på tankar, känslor och erfarenheter som samlats under livet. Självkänslan kan vara antingen stark eller svag och enligt Becona (1999) fungerar en stark självkänsla som en skyddsmekanism som skyddar en själv mot negativa påverkningar. Följaktligen är individer med hög självkänsla mindre benägna att fatta dåliga beslut eller engagera sig i antisocialt beteende. Zhan (1999) menar att ungdomars beteende till stor del bestäms av den självkänsla de har för stunden. Enligt både Beconas (1999) och Zhans (1999) teorier om självkänsla så kan en persons grad av självkänsla påverka ifall en person snusar eller inte.

5 Metod

5.1 Forskningsdesign

Den övergripande forskningsdesignen för denna studie är av tvärsnittsdesign, vilken syftar till att jämföra och analysera likheter och skillnader mellan olika variabler och grupper. Genom tvärsnittsdesign genereras kvantitativa eller kvantifierbara data som belyser olika element och variabler beroende på studiens syfte (Bryman, 2018).

Bryman (2018) karakteriserar denna typ av studie som en surveyundersökning, där ingår en tvärsnittsstudie där information samlas in genom enkäter och liknande. De erhållna data är kvantifierbara och kan användas för att analysera sambandsmönster. För vår studie kommer den kvantitativa metoden att tillämpas, vilken fokuserar på mätbara data som kan uttryckas i siffror (Bryman, 2018). Vidare påpekar Bryman (2018) att om man forskar inom ett ämnesområde där det finns tidigare forskning, är den kvantitativa strategin användbar för att genomföra mer specifik forskning inom området. I denna studie finns det tidigare forskning relaterad till det valda ämnesområdet, vilket motiverar användningen av den kvantitativa metoden.

Fördelarna med att genomföra en enkätstudie inkluderar möjligheten att enkelt anpassa enkäten efter respondenternas behov samt snabb administration för att nå många respondenter

samtidigt (Bryman, 2018). Bryman (2018) betonar vidare vikten av att hålla enkäten så kort som möjligt för att minimera risken för att respondenterna hoppar av studien.

5.2 Pilotstudie

I denna studie så använde vi oss av en pilotstudie med syftet att bedöma om frågorna och informationen var lämpliga för enkäten samt för att undersöka hur lång tid det tog för deltagarna att fylla i enkäten. Genom att genomföra en pilotstudie hävdar Bryman (2018) att enkätens validitet ökar genom att säkerställa svaren på enkäten faktiskt mäter det som enkäten ämnar att mäta.

Pilotstudien genomfördes med utvalda deltagare från Gymnastik- och idrottshögskolan, vi valde ut både deltagare som snusade och några som inte snusade. Målet var att utvärdera enkätens längd för både snusare och icke-snusare samt att säkerställa att frågorna var tydligt formulerade och att datan vi fick in var korrekt. Efter att ha analyserat resultaten från pilotstudien gjordes inga justeringar av enkäten.

5.3 Urval

Urvalsprocessen för studier som denna är av betydande roll då den kommer att påverka validiteten. Vid kvantitativa studier är det vanligt att man gör stickprov där en del av populationen väljs ut och för denna studie gjordes detta genom ett bekvämlighetsurval (Bryman, 2018). Hur stort urvalet ska vara kan vara svårt att bedöma, enligt Bryman (2018) är det inte fördelaktigt med ett för stort urval. Detta beror på att medelvärdet för urvalsgruppen tenderar att följa normalfördelningskurvan och kommer att plana ut om gruppen blir för stor (Bryman, 2018)

Populationen för denna studie var gymnasieelever i årskurs 1–3 som studerar på gymnasiet. Enkäten har besvarats av elever från fyra olika gymnasier, där tre är lokaliserade i Stockholm och ett i Göteborg. Skolverkets statistik från 2022 visar att trots skillnad i geografiskt läge mellan skolorna så är de likvärdiga i sociokulturella aspekter som andel elever med utländsk bakgrund och andel elever med högutbildade föräldrar.

Skolorna har en lägre andel elever med utländsk bakgrund jämfört med genomsnittet, men en högre andel högutbildade föräldrar än genomsnittet. I Göteborg hade skolan en andel elever med utländsk bakgrund på 11 % och högutbildade föräldrar utgjorde 76 %. I

Stockholmsområdet var andelen elever med utländsk bakgrund mellan 10–11 %, och andelen högutbildade föräldrar låg mellan 81% och 84%.

5.4 Enkät

Enkäten för detta forskningsprojekt genomfördes via Sunet Survey. För att förstärka enkätens validitet bestod övervägande del av frågorna av redan konstruerade och testade frågor från tidigare undersökningar (Bryman, 2019). Enkäten var strukturerade i tre sektioner där den första delen innehöll frågor om elevernas bakgrund. Frågorna kopplat till ursprung kom från Folkhälsomyndighetens enkät som årligen genomförs för att undersöka skolbarns hälsovanor (Folkhälsomyndigheten, 2023). Frågorna om ålder och kön kopierades från en etablerad enkät som Livsmedelsverket använde för sin studie vid namn Riksmaten (Warensjö et al., 2018). Svartalternativen skrevs om för att passa denna studie bättre. Till exempel omformulerades frågan om kön till tre alternativ – kvinna, man och annat.

Den andra delen bestod av 10 påståenden relaterade till självkänsla, hämtade ifrån “Rosenberg’s self-esteem scale (RSES)”. Skalan består av två delar med fem positiva och fem negativa påstående som besvaras med hjälp av en fyrgradig likertskala (Huang & Dong, 2012). Eklund et al. (2018) översatte denna skala till svenska, och den svenska versionen användes i denna enkät. Eklund et al. (2018) genomförde en studie för att säkerställa att översättningen av RSES till svenska fungerade. Den svenska RSES visar god reliabilitet vad gäller intern konsistens samt goda psykometriska egenskaper med avseende på enfaktorstruktur genom studien (Eklund et al. 2018).

Den tredje delen av enkäten innehöll frågor om användningen av snus, dessa frågor togs från Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning (2022) enkät. Utöver frågorna från denna enkät skrevs det även två frågor till om anledning till att börja använda snus samt vad respondenterna som snusar, tror kan göra att de slutar använda snus. Frågan om anledningar till att sluta snusa var en öppen fråga vilket betyder att svaren besvarades skriftligt. Om deltagaren svarade att de inte använt snus, så gick det inte för respondenten att besvara frågor kring snusandet.

5.5 Databearbetning och analys

I studiens databearbetning användes IBM SPSS Statistics. För att kunna inkludera Rosenberg självkänslaskala i databearbetningen beräknas ett resultat genom svaren på de tio påståendena. Frågorna var poängbaserade och sträckte sig från instämmer helt till instämmer inte alls, påståenden motsvarade poängen 0-3. Det totala möjliga poängtalet var då 30, där en högre poäng indikerar hög självkänsla, medan en lägre poäng indikerar lägre självkänsla. Då hälften av påståendena var formulerade negativt, genomfördes en omvandling av dessa till motsatta poäng för att korrekt beräkna resultatet. T-test användes för att undersöka sambandet mellan självkänsla och snus användning bland gymnasieelever. T-tester är ämnade för intervall- och kvotvariabler (Eliasson, 2006) och för denna studie valdes independent samples t-test. Enligt Eliasson (2006) används denna testtyp för att jämföra fördelningen av en intervall- eller kvotvariabel mellan två oberoende grupper. Valet av detta test var passande då självkänsla är en intervallvariabel.

Utöver t-test så användes det även chi-två test för att undersöka hur samband mellan kön och anledningen till att börja snusa samt socioekonomisk bakgrund är kopplat till anledningen till att börja snusa. Chi-två är ett test som beskriver sambandet för nominal och ordinalvariabler där variablerna är oberoende av varandra (Eliasson, 2006). Både kön och socioekonomisk bakgrund kan räknas in då kön är en nominalvariabel och socioekonomisk bakgrund i form av exempelvis utbildning räknas som ordinalvariabler.

För att utföra ett chi-två test med avseende på socioekonomisk bakgrund i samband med anledningen till att börja snusa, stratifierades socioekonomisk bakgrund baserat på föräldrarnas ursprung och utbildningsnivå. Utbildningsnivån indelades i två kategorier, högutbildade och lågutbildade. Föräldrar som hade högskoleutbildning eller liknande räknades som högutbildade, medan föräldrar utan högskoleutbildning klassificerades som lågutbildade. Samma tillvägagångssätt tillämpades för föräldrarnas ursprung, där de kategoriseras i två grupper: ursprung utanför Sverige och i Sverige. Om någon av föräldrarna var född utanför Sverige betraktades det som ursprung utanför Sverige, medan för att klassificeras som ursprung i Sverige krävdes att båda föräldrarna var födda i Sverige.

Sista frågan i enkäten var en öppen fråga om vad som skulle få eleverna att sluta snusa.

Svaren på denna fråga behandlades i en innehållsanalys där teman skapades för de orsaker som respondenterna nämnde mest frekvent, vilket var ekonomi, hälsa samt att de inte är beroende och därför inte behöver sluta.

5.6 Etik

Studien anpassades efter de fyra övergripande etikreglerna som Vetenskapsrådet har formulerat för samhällsvetenskaplig forskning (Patel & Davidson, 2019). Etikreglerna är följande: informationskravet vilket innebär att forskaren måste informerar berörda personer om den aktuella forskningens syfte, samtyckeskravet där deltagarna i studien själva har rätt att bestämma över sin medverkan, konfidentialitetskravet vilket innebär att alla i studien ska ges största möjliga konfidentialitet där personuppgifterna ska förvaras så icke obehöriga kan ta del av dem samt nyttjandekravet vilket innebär att uppgifter insamlade om deltagarna i studien enbart ska användas i forskningsändamål (Patel & Davidson, 2019).

Patel & Davidsson (2019) skriver att samtycke inte kommer att vara uppfyllt förens deltagaren i studien har tagit del av informationen kring kraven ovan och gett samtycke antingen muntligt eller skriftligt. Innan deltagarna kunde besvara enkäten, var de tvungna att läsa igenom en informationstext som förklarade studiens syfte och hur deltagarens svar skulle behandlas. För att delta i studien var det nödvändigt för deltagaren att först ge sitt samtycke genom att klicka i en ruta, vilket gjorde det möjligt att fortsätta till de återstående frågorna. För att se information- och samtyckestext se bilaga 1.

Då studien ämnade att göra en enkät på gymnasiet blir det viktigt att tänka på samtycke då eleverna kan vara under 18 år och då minderårig. Är eleverna över 18 år kan de själva ge samtycke ifall de vill delta i studien. Vad gäller elever mellan 15–18 år får de också själva ge samtycke så länge de förstår vad studien och deltagande i studien innebär (Stockholms universitet, 2022).

5.6.1 GDPR

Dataskyddsförordningen (GDPR) är en förordning för att reglera behandlingen av personuppgifter, den finns för att skydda personers integritet när man behandlar personuppgifter (Gymnastik och idrottshögskolan, 2018). Då enkäten i denna studie kommer att vara anonym och inga frågor om personuppgifter finns med gör det att studien inte

kommer behöva ta hänsyn till GDPR. Detta på grund av att inga personuppgifter kommer att tas.

6 Resultat

Enkätfrågorna var utformade i enlighet med frågeställningarna, och det som redovisas är därför relaterat till studiens frågeställningar. Enkäten var öppen under tre veckor med start den 14:e november och stängde den 4:e december 2023. Sammanlagt besvarades enkäten av 112 gymnasielever. Åldern på respondenterna varierade där 75,9% (n=85) var under 18 och 24,1% (n=27) var över 18 år. Av de som svarade på enkäten var 55 % (N=62) tjejer och 45 % (N=50) killar.

6.1 Snus användningen hos gymnasieelever

En av frågorna denna studie ämnade att besvara var hur utbredd snus användningen är bland gymnasieelever i studien. Därav var en av enkätfrågorna "Har du snusat någon gång?". Svaren visade att 65,2 % (N=73) av deltagarna någon gång har snusat. Andelen av deltagarna som svarade nej var 34,8 % (N=39). Enkäten frågade även om typ av snus som respondenterna använde, svaren visade en övervägande del av de som använder snus utan tobak 48,2 % (n=54). Det var enbart 8,9 % (n=10) som svarade att de använder snus med tobak samt 5,4 % (n=6) svarade att de varierar mellan tobak och tobaksfritt snus.

Figur 1 - Cirkeldiagram över svaren från frågan "Har du snusat någon gång?"

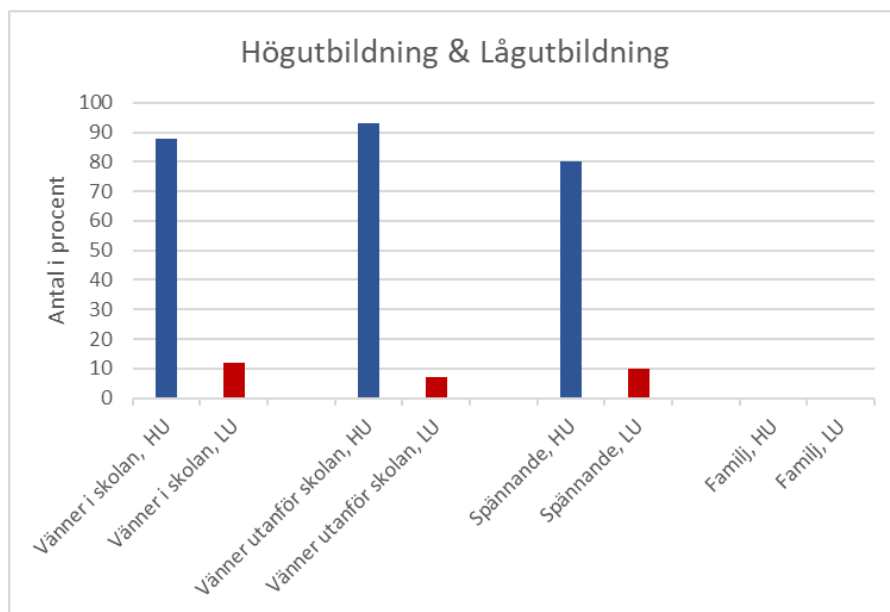
6.2 Drivkraften för att börja använda snus baserat på kön, och socioekonomisk bakgrund

Denna del av resultatet redovisar hur drivkraften att börja med snus skiljer sig mellan socioekonomisk bakgrund som i denna studie delades upp i föräldrarnas utbildning och ursprung samt hur skillnaden ser ut mellan könen.

6.2.1 Föräldrars utbildning kopplat till anledning att börja snusa

Enkäten inkluderade två frågor om föräldrarnas utbildning, vilka sedan kodades om för att särskilja högutbildade och lågutbildade familjer. Av respondenterna hade 12,5% (n=14) lågutbildade föräldrar, medan 87,7% (n=98) hade högutbildade föräldrar. För att analysera sambandet mellan föräldrarnas utbildning och motivationen att börja snusa, kategoriseras svaren och jämfördes. Resultaten presenteras i figur 2.

Av de 34 respondenter som angav att vänner i skolan var en anledning till att de började snusa, hade 12% (n=4) lågutbildade föräldrar, medan 88% (n=30) hade högutbildade föräldrar. Det kunde inte observeras ett signifikant samband mellan grupperna ($X^2=0,002a$, $df=1$, $p=0,964$). För de 29 respondenterna som nämnde vänner utanför skolan som en orsak till snusande, hade 7% (n=2) lågutbildade föräldrar och 93% (n=27) högutbildade föräldrar. Även här fanns det ingen signifikant skillnad mellan grupperna ($X^2=1,522a$, $df=1$, $p=0,217$). Totalt angav 20 respondenter att de prövade snus för att det var spännande. Bland dessa hade 10% (n=2) lågutbildade föräldrar och 80% (n=18) hade föräldrar med hög utbildning. Återigen visade resultaten ingen signifikant skillnad ($X^2=0,102a$, $df=1$, $p=0,749$). Då ingen av respondenterna angett familjen som orsak gjordes inte heller något test för att se signifikansen.

Figur 2 - Anledning till att gymnasieeleverna börjar snusa uppdelat i föräldrarnas utbildningsnivå. HU står för högutbildade föräldrar och LU står för lågutbildade föräldrar.

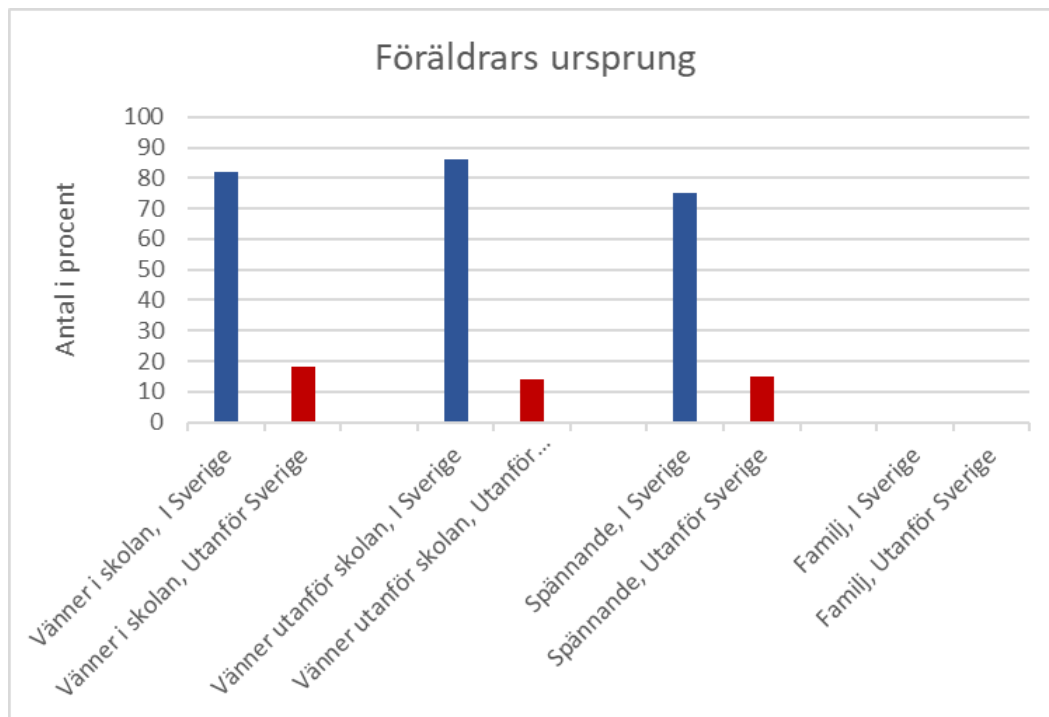
6.2.2 Föräldrars ursprung kopplat till anledningar att börja snusa

På samma sätt som enkäten inkluderade frågor om föräldrarnas utbildning, omfattade den även frågor om föräldrarnas ursprung, det vill säga om de var födda i Sverige eller utomlands. Av respondenterna hade 19,6% (n=22) en eller båda föräldrarna som var födda utanför Sverige, medan 80,4% (n=90) hade föräldrar där båda var födda i Sverige. Figur 3 illustrerar fördelningen av respondenter med föräldrar med utländsk bakgrund och föräldrar från Sverige, uppdelat efter de olika skälen som angavs för att börja snusa.

Av de 34 respondenter som angav att vänner i skolan var anledningen till att de började snusa, hade 18% (n=6) föräldrar som var födda utanför Sverige, medan 82% (n=28) hade föräldrar födda i Sverige. Ingen signifikant skillnad observerades mellan dessa grupper ($X^2=0,076$, $df=1$, $p=0,783$).

För de 29 respondenter som svarade att vänner utanför skolan var en anledning till deras snusande, hade 14% (n=4) föräldrar som var födda utanför Sverige och 86% (n=25) hade föräldrar med ursprung i Sverige. I samband med gruppen som angav att de började snusa på grund av det var spännande var det totalt 20 respondenter, varav 15% (n=3) hade föräldrar födda utanför Sverige och 75% (n=17) hade föräldrar från Sverige. Liksom vid de tidigare jämförelserna fanns det inget signifikant samband mellan dessa grupper ($X^2=0,042$, $df=1$,

p=0,838). Då ingen av respondenterna angett familjen som orsak gjordes inte heller något test för att se signifikansen.

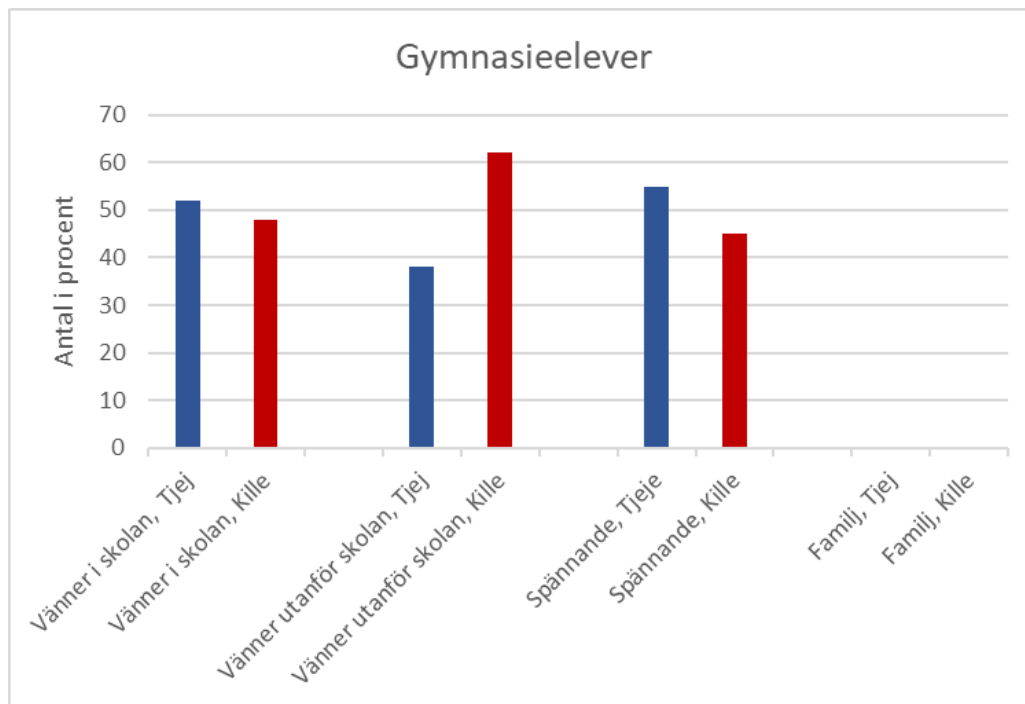
Figur 3 - Anledning till att gymnasieeleverna börjar snusa uppdelat i föräldrarnas ursprung. "I Sverige" är föräldrar som är födda i Sverige och "Utanför Sverige" är minst en förälder som är född utanför Sverige.

6.2.3 Kön kopplat till anledningar att börja snusa

Studiens syfte är bland annat att undersöka skillnader i anledningar att börja snusa mellan könen. Liksom uppdelningen baserat på ursprung och utbildning genomfördes en jämförelse mellan könen, vilket illustreras i figur 5. Av de 34 som angav att vänner i skolan var en drivkraft, var 52% (n=18) tjejer och 48% (n=16) killar. Ingen signifikant skillnad observerades mellan dessa grupper ($X^2=0,145a$, $df=1$, $p=0,703$).

För de 29 respondenterna som svarade att vänner utanför skolan var en orsak till snusande, var 38% (n=11) tjejer och 62% (n=18) killar. I detta fall fanns en betydande skillnad i sambandet ($X^2=6,009a$, $df=1$, $p=0,014$). Vad gäller respondenterna som angav att de började snusa på grund av att det var spännande, var det totalt 20 personer, varav 55% (n=9) var tjejer och 45% (n=9) killar. Likt resultaten för sambandet mellan kön och vänner i skolan, fanns ingen signifikant skillnad i detta samband ($X^2=0,001a$, $df=1$, $p=0,981$). Eftersom ingen av

respondenterna angav familjen som en orsak genomfördes inget test för att bedöma signifikansen i detta samband.

Figur 4 - Orsaker till att gymnasieelever börjar snusa uppdelat mellan könen där röda staplarna motsvarar killar och blå stapel motsvarar tjejer

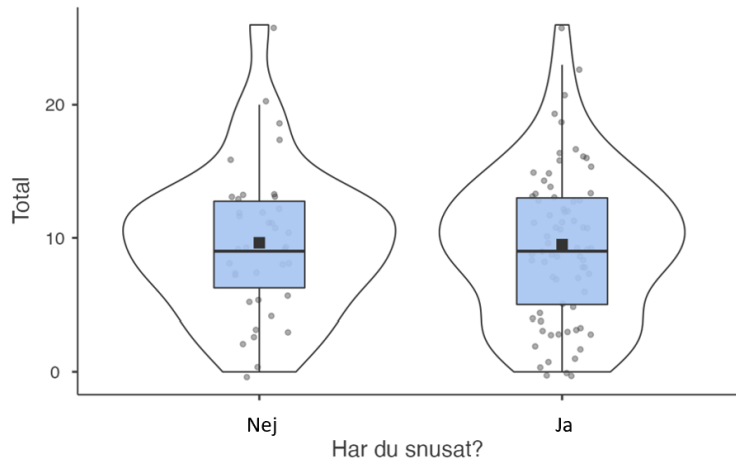
6.3 Skillnader i självkänsla mellan gymnasieelever som brukar snus eller inte

Vilka skillnader i självkänsla finns mellan gymnasieelever som brukar snus och de som inte gör det, hur varierar dessa skillnader med avseende på könen.

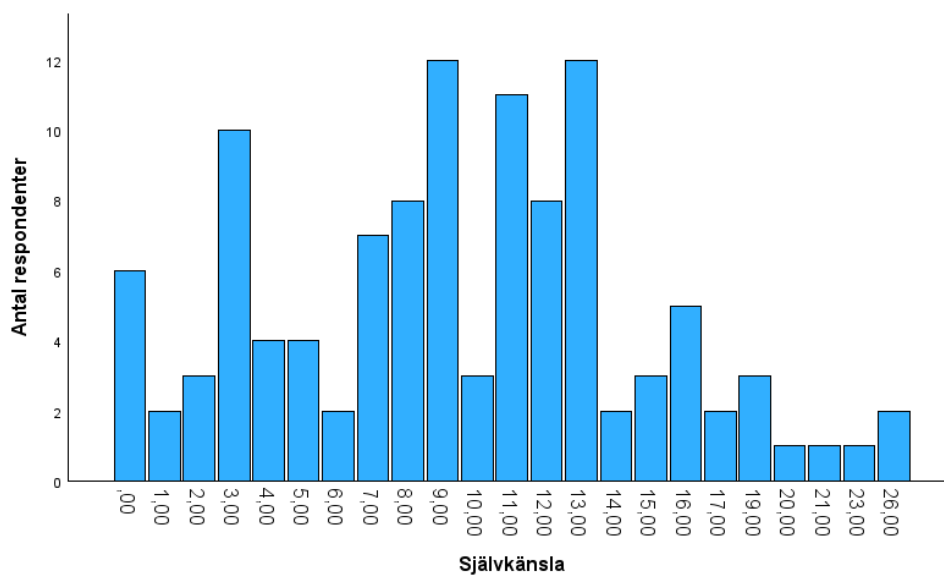
6.3.1 Total självkänsla

Självkänslan hos respondenterna beräknades genom att summera svaren på de 10 påståendena som ingick i Rosenberg's självkänslaskala som ingick i enkäten. Deltagarna som angav att de inte hade prövat snus (33,9%, n=38) hade ett medelvärde för självkänslan på 9,63 (standardavvikelse = 5,54). Gruppen som någon gång hade prövat snus (65,2%, n=74) hade ett liknande medelvärde på självkänslan på 9,49 (standardavvikelse =5,702). Självkänslan inom hela gruppen följde till viss del en normalfördelningskurva med några undantag, vilket illustreras i figur 6. För att undersöka om det fanns någon signifikant skillnad i självkänsla

mellan grupper genomfördes ett oberoende sample t-test. Sambandet visade sig inte vara signifikant ($t=0,122$, $df=109$, $p=0,903$).

Figur 5 - Violinplots som genom de gråa prickarna, visar respondenternas självkänsla. Medelvärdet är pricknen i mitten av den blå rutan och det svarta strecket visar medianvärdet. T.v. är självkänslan hos alla respondenter som inte snusar och t.h. är respondente

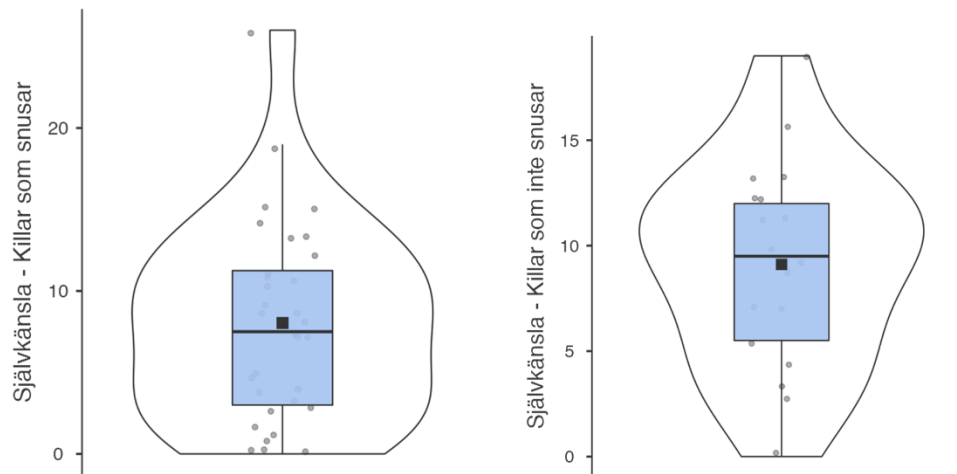

Figur 6 - Histogram över respondenternas självkänsla

6.3.2 Killars självkänsla

Av de 112 respondenter i studien så var 45% ($n=50$) killar. Av dem så var det 64% ($n=32$) som använde snus och 36% ($n=18$) av dem inte använder snus. Figurer 7 och 8 visar att det

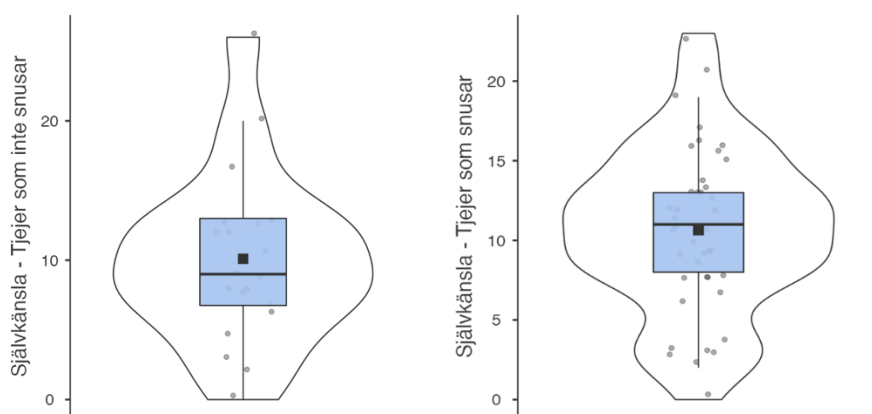
finns en skillnad mellan snusare och ickesnusare bland killar när det kommer till självkänsla. Gruppen som inte snusar visar på en högre självkänsla med ett medelvärde på 9,11 (standardavvikelse = 4,91 och gruppen som snusade hade en självkänsla på 8,03 (standardavvikelse = 6,05). Sambandet prövades genom ett independent sample t-test, vilket visade att sambandet inte var signifikant ($t=0,646$, $df=48,0$, $p=0,521$).

Figur 7 & 8 - Violinplots som genom de grå prickarna, visar respondenternas självkänsla. Medelvärdet är prickken i mitten av den blå rutan och det svarta strecket visar medianvärdet. T.v. är självkänslan hos tjejer som inte snusar och t.h. är tjejer som snusar.

6.3.3 Tjejers självkänsla

Bland deltagarna var 55% ($n=62$) tjejer, av vilka 66% ($n=41$) hade erfarenhet av snusanvändning, medan 34% ($n=21$) av tjejgruppen aldrig hade provat snus. Medelvärdet för självkänslan bland tjejer som snusade var 10,6 (standardavvikelse = 5,22), medan det för tjejer som inte snusade var 10,1 (standardavvikelse = 6,14). Vid närmare analys av självkänslan kunde observeras att den högsta självkänslan i gruppen som inte snusade var 23, medan den högsta självkänslan i gruppen som snusade var 26. För att undersöka eventuella skillnader i självkänsla mellan dessa två grupper genomfördes, liksom för killarna, ett oberoende t-test. Samband visade sig inte vara signifikant ($t=-0,354$, $df=59,0$, $p=0,725$).

Figur 9 & 10 - Violinplots som genom de gråa prickarna, visar respondenternas självkänsla. Medelvärdet är prickerna i mitten av den blå rutan och det svarta strecket visar medianvärdet. T.v. är självkänslan hos tjejer som inte snusar och t.h. är tjejer som snusar

6.4 Anledningar till att sluta snusa

Denna undersökning inkluderade en öppen fråga som avslutning för att ge respondenterna som någon gång snusat möjlighet att utförligt beskriva ifall det finns anledningar till att de kan tänka sig sluta snusa. Resultaten tyder på att en betydande del av respondenterna inte identifierar sig som beroende av snus, då de endast använder snus sporadiskt och inte upplever ett beroende. Här följer några exempel på svaren kopplat till detta.

"Jag är inte beroende", "använder inte alls snus mycket", "har aldrig känt behov av att 'sluta' eftersom jag aldrig har blivit beroende då jag inte har använt det tillräckligt mycket".

Bland de respondenterna som beskrev anledningarna framkom två huvudfaktorer oftare än andra, nämligen ekonomiska och hälsomässiga skäl. De ekonomiska motiven var formulerade på varierande sätt, men en gemensam nämnare var det potentiella ekonomiska besparandet. Här följer några exempel på svar inom kategorin ekonomiska skäl: "det är för dyrt", "om priset höjdes", "pengar, att inse hur mycket pengar man kan spara".

Å andra sidan var hälsoskäl mer enhetliga, där respondenterna ofta nämnde att snusning kan skada hälsan. Här följer några exempel på svar inom kategorin hälsoskäl: "risker för hälsan", "biverkningar och hälsorisker", "att välja ett alternativ som inte skadar hälsan."

Dessa resultat ger insikt i respondenternas uppfattningar och motiveringar rörande sitt snusande och avståndstagande från det, vilket kan vara viktigt för att förstå dynamiken kring användning av snus.

7 Diskussion

Syftet med studien var att analysera gymnasieelevers snus användning genom att identifiera faktorer som påverkar användning av snus. Faktorerna som undersöktes var självkänsla, kön, etnisk bakgrund samt socioekonomisk bakgrund. Vidare undersöktes vad som skulle motivera gymnasieelever att sluta sin användning.

Nedan kommer resultaten diskuteras i förhållande med den existerande forskningen och utifrån den teoretiska utgångspunkt och begreppen självkänsla och socioekonomiska faktorer.

7.1 Resultatdiskussion

Resultatet visade att 65,2% av samtliga deltagare hade använt av snus. En studie från Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning (2022) påvisade att 62% av gymnasieelever har använt nikotinprodukter, vilket överensstämmer med resultaten från denna undersökning. Följaktligen indikerar studien att över 50% av gymnasieeleverna har erfarenhet av att antingen prova eller regelbundet använda nikotinprodukter eller snus.

Att 65,2% av samtliga deltagare har erfarenhet av snus användning kan förklaras inom ramen för det sociokulturella perspektivet. Enligt Säljö (2022) betonas individens formande som en konsekvens av interaktion med sin omgivning. Att så pass många deltagare har provat snus anser vi kan tolkas som ett uttryck för normer och sociala praktiker inom ungdomsgruppen. Här fungerar snus användningen möjligen som en social aktivitet där gymnasieeleverna lär sig av varandra genom appropriering.

7.1.1 Socioekonomisk bakgrund, etnisk bakgrund och kön

Resultaten av studien visade att en betydande majoritet av respondenterna hade högutbildade föräldrar. Resultaten av uppdelningen mellan respondenternas föräldrars utbildningsnivå visade ingen signifikant koppling mellan föräldrarnas utbildning och de angivna

motivationsfaktorerna för att påbörja snusning. Sundin (2017) har påvisat att korrelation mellan snusberoende och låg utbildningsnivå är högre än för hög utbildningsnivå, speciellt är det mer framträdande för män än kvinnor. I vår studie kan låg utbildningsnivå vara en påverkande faktor för motivationen att börja använda snus, men det saknas signifikanta skillnader mellan grupperna i detta urval, vilket gör att inga entydiga slutsatser kan dras. Vid analysen av motivationsfaktorer kopplat till socioekonomisk bakgrund kunde inte heller någon signifikant skillnad ses mellan respondenter med föräldrar födda utanför Sverige och de med föräldrar födda i Sverige.

När det gäller skillnader mellan könen och olika anledningar till att börja snusa fanns ingen signifikant skillnad mellan könen när det gäller motivationen att börja snusa på grund av vänner i skolan eller spänning. Däremot visade studien en signifikant skillnad mellan könen när det gällde motivationen att börja snusa på grund av vänner utanför skolan. Det indikerar på en verklig skillnad som inte är slumpmässig. Könshormoner som finns på både killar och tjejer skulle kunna vara en förklaringsfaktor för resultatet, men det är inget som vi i den här studien kan fastslå har påverkat resultatet. Pauly (2008) skriver i hans studie att det inte finns några skillnader mellan könen i anledningar till att börja röka. Resultatet i vår studie motsätter sig Paulys resultat då vi ser skillnader mellan könen. En av faktorerna till det kan vara att vi undersöker olika nikotinprodukter, ytterligare en faktor till det kan vara att vår studie enbart ser på populationen ungdomar, medans Pauly (2008) kollar på alla åldrar. Ännu en annan faktor som kan påverka resultatet är eventuella könshormoner som finns för rökning och snusning. Amin et al. (2020) understryker vikten av sociala influenser när det gäller att initiera användningen av nikotinprodukter. Även om få signifikanta samband observerades i denna studie, visar det ändå att nära relationer spelar en viktig roll, vilket bekräftar Amin et al. (2020) studie.

Säljö (2022) betonar vikten av en individs närmaste sociala grupp, som familj eller nära vänner, och deras centrala roll för inlärning och påverkan. Trots att familjen betraktas som en nära grupp hade den ingen avgörande påverkan på beslutet att börja snusa enligt resultaten. Istället framgår det tydligt att andra nära grupper, som vänner utanför och innanför skolan, spelar en mer avgörande roll, vilket till viss del stämmer överens med det Säljö (2022) skriver. Många av respondenterna anger att deras anledning till att börja snusa är på grund av vänner i skolan. Det är viktigt att notera detta för att förstå att snusanvändning kan initieras inom skolmiljön och att det kan vara nödvändigt med hälsofrämjande åtgärder inom skolan.

Folkhälsomyndigheten (2022) undersökte ungdomars uppfattningar och erfarenheter av snus och snusanvändning, och resultaten visade att nästan alla ungdomar hade personer i sin sociala omgivning som använde snus, främst vänner och andra elever på skolan. Denna studie antyder liknande resultat, även om få signifikanta samband har hittats.

7.1.2 Självkänsla

I undersökningen av självkänsla hos gymnasieelever och dess eventuella samband med snusanvändning, så visade resultaten att det inte fanns någon signifikant skillnad i självkänsla mellan dem som använde snus och dem som inte gör det. Observationen gäller både totala självkänslan mellan snusare och icke snusarna i studien, samt när man jämförde samma grupp men uppdelat i olika kön.

Vid analysen av självkänslan hos studiens manliga deltagare så observerades det en skillnad mellan de som använder snus och de som inte använder. Gruppen som inte snusade hade högre självkänsla i jämförelse med snusare. Trots denna observation, visade t-testet att skillnaden mellan grupperna inte var statistiskt signifikant. Det fanns heller ingen signifikant skillnad gällande studiens kvinnliga deltagare när det kommer till självkänsla mellan snusare och icke-snusare.

Resultatet från denna studie kan jämföras med tidigare forskning. Martines (2008) genomförde en studie där man undersökte eventuella samband mellan alkohol- och tobakskonsumtion och ungdomars självkänsla. Resultatet visade att en högre självkänsla korrelerade med en lägre konsumtion av alkohol och tobak.

Martines (2008) studie fokuserade istället tobaksanvändning i form av cigaretter och inte snus som undersöktes i denna studie. Dessutom genomfördes studien i Mexiko, där kulturen kring tobaksprodukter kan påverka dess resultat, vilket till viss del kan vara en avgörande faktor till att denna studie inte visade samma koppling mellan självkänsla och snusanvändning som Martines (2008). Sammanfattningsvis så visar resultaten i studie inte en tydlig koppling mellan snusanvändning och självkänsla bland elever som studerar på gymnasiet.

7.1.3 Sluta snusa

Resultatet från den öppna frågan om att sluta snusa ger en inblick i gymnasieelevers syn på sin snusanvändning och möjliga orsaker till att avstå. En betydande del av respondenterna indikerar att de inte upplever beroende av snus och ser därför ingen anledning att sluta. Det råder en varierad uppfattning om snusanvändning bland studiens deltagare, där vissa inte erkänner beroende och därmed inte ser skäl att sluta.

Ytterligare fynd som gjordes av svaren från den öppna frågan om att sluta snusar framträdande ekonomiska motivet att sluta snusa. Om respondenternas snusande skulle bli för dyrt, betonade många att det är en stark motivationsfaktor för att sluta snusa. Det antyder alltså att kostnadsaspekter kan spela en betydande roll för att gymnasieelever ska sluta med sin snusanvändning. Utöver den ekonomiska aspekten så gjorde ytterligare en observation på en drivkraft som kan få gymnasieelever att sluta, nämligen hälsan. Flertalet respondenter i studien antyder att om snusandet skulle ha en negativ påverkan på deras hälsa så skulle de sluta. Implikationerna av resultaten är att det främst är ekonomiska och hälsoaspekter som kan få eleverna att sluta kan vara relevant för utformning av hälsofrämjande åtgärder som skolor kan använda sig av för att få elever att sluta använda snus. Det förstärker Gallus et. al. (2013) som framförallt betonar hälsosfaktorer men även ekonomiska faktorer som anledningar till att sluta röka. En anledning till att den ekonomiska aspekten visar sig vara större än hälsoaspekten i denna studie skulle kunna bero på att respondenterna är gymnasieelever med en sämre ekonomi än vuxna, samt att snusning inte påverkar hälsan lika skadligt som rökning gör.

Att integrera ekonomisk information om vad det kostar att använda snus regelbundet i samband med att redovisa hälsoriskerna borde vara centralt i skolans förebyggande arbete mot ungdomars snusanvändning. Samtidigt är det viktigt att förstå att dessa anledningar inte är applicerbara för alla gymnasieelever som snusar. En annan observation vi sett med denna studie är att varje individs snusanvändning och motivation till att sluta är komplex, individuell och varierande. Avslutningsvis tyder resultaten på att det behövs både individuella och samhällsliga insatser för att möta de specifika behov och motivationer som gymnasieelever har för att sluta snusa.

7.2 Metoddiskussion

Valet av en enkät som forskningsmetod i denna studie är lämpligt med tanke på känsligheten kring frågor om tobak och snus för ungdomar under 18 år, då det är åldersgräns på 18 år för att köpa snus. Användningen av en helt anonymiserad enkät möjliggjorde att resultaten inte kunde kopplas till specifika respondenter. Anonymiteten kan ha skapat en trygg och fri miljö för respondenterna att svara uppriktigt på potentiellt känsliga frågor utan rädsla för personliga konsekvenser. Detta främjar tillförlitliga svar och förbättrar därmed kvaliteten på den insamlade datan, samtidigt som anonymiteten bidrar till studiens reliabilitet.

För denna studie så valdes ett bekvämlighetsurval på grund av resurs- och tidsaspekten, det var viktigt för att kunna genomföra studien med våra begränsande ramar. Men för att skapa en studie där svaren är generaliserbara över hela populationen behöver urvalet vara slumpmässigt över hela populationen enligt Bryman (2018). För denna studie hade det inneburit att slumpmässigt välja ut skolor enligt det Bryman (2018) kallar ett obundet slumpmässigt urval. Resultatet för denna studie blir således inte generaliserbar och vilket för framtida studier hade varit en fördel.

Anonymiteten i enkäten främjar pålitlig datainsamling och studiens validitet stärks av validerade enkäter och en pilotstudie, samt en hög svarsfrekvens. Validiteten i studien är trots det en svaghet, då det kan finnas fler anledningar till varför gymnasieelever använder snus som vi inte inkluderat i vår analys.

En framträdande styrka i denna studie är dess enkät som respondenterna fick svara på. Enkäten konstruerades med hjälp av flera tidigare validerade enkäter samt att en pilotstudie genomfördes innan enkäten skickades ut till respondenterna. Dessutom förstärker den höga svarsfrekvensen på 89,5 % studiens pålitlighet. Vidare är studien unik inom sitt område, vilket bidrar till ökad kunskap om snus, där ytterligare forskning behövs.

Ytterligare en identifierad svaghet i studien gäller urvalet av deltagare, där en övervägande andel av respondenterna kommer från en stark socioekonomisk bakgrund med högutbildade föräldrar. Denna obalans kan potentiellt påverka resultatet och minska generaliserbarheten till en bredare population. Specifikt, vid analysen av sambandet mellan gymnasieelevers socioekonomiska bakgrund och anledningar till att börja snusa, framgår det tydligt att det inte

vara representativt för hur det ser ut för den bredare målgruppen. Vid en eventuell repetition av studien bör urvalet breddas för att inkludera en mer varierad population och öka studiens trovärdighet och tillförlitlighet.

8 Slutsatser

Denna studie tyder på att snus användning är vanlig bland respondenterna, med 65,2% av deltagarna som har erfarenhet av att snusa. Inga signifikanta samband hittades mellan socioekonomiska faktorer och orsaker till att börja snusa, men det är viktigt att notera att majoriteten av deltagarna hade hög socioekonomisk bakgrund och välutbildade föräldrar, vilket kan påverka resultaten. Skillnader mellan könen var mest framträdande när det gällde vänner utanför skolan som motivationsfaktor för att börja snusa, där en signifikant skillnad påvisades där det var vanligare för killar. Respondenternas självkänsla visade inga signifikanta skillnader mellan snusare och icke-snusare. Trots att många snusare i studien inte ansåg sig vara beroende framkom ekonomiska motiv som en stark anledning att sluta snusa, medan hälsorisker var en annan motiverande faktor bland gymnasieeleverna. Slutligen betonar vi vikten av vidare forskning inom området snus, för att bland annat lärare ska kunna utveckla åtgärder som främjar hälsosamma livsstilar bland ungdomar.

Käll- och litteraturförteckning

A non smoking generation. (5e januari 2024). *Tobaksavvänjare varnar: vitt snus ökar i popularitet bland unga.*

Amin, S, Dunn, AG, Laranjo, L. *Why do people start or stop using e-cigarettes in Australia? A qualitative interview-based study.* Health Promot J Austral. 2021; 32(S2): 358–366.
<https://doi.org/10.1002/hpja.442>

Becoña I. Factores de riesgo y Protección. *Bases teóricas que sustentan los programas de prevención de drogas: Plan Nacional de drogas.* España: Universidad de Santiago de Compostela; 1999

Bryman, A. (2018). *Samhällsvetenskapliga metoder* (3:e uppl.). Liber.

Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning (red.). (2022). *CAN:s nationella skolundersökning 2022: Ungas erfarenheter av alkohol, narkotika, dopning, tobak och spel* (CAN Rapport 215).

Egidius, H. (2008). *Psykologilexikon* (4:e uppl.). Natur och kultur Akademisk. Stockholm.

Eliasson, A. (2006). *Kvantitativa metoder från början* (5:e uppl.). Studentlitteratur AB.

Eriksson, T. (2022). *Tobak & Nikotin - Beroende och avvänjning - Ett beslutsstöd vid utredning och behandling.* Beroendemedicin, Akademiska sjukhuset.

Folkhälsoguiden. (5 januari 2024)). *Rökningen fortsätter minska – Snusandet ökar.*
<https://www.folkhalsoguiden.se/nyheter/rokningen-fortsatter-minska--snusandet-okar/>

Folkhälsomyndigheten (2022). *Hur ser ungdomar på snus, erfarenheter och insikter från ungdomar om snus och snusanvändning.* (Artikelnummer 22050)
<https://www.folkhalsomyndigheten.se/publikationer-och-material/publikationsarkiv/h/hur-ser-ungdomar-pa-snus-erfarenheter-och-insikter-fran-ungdomar-om-snus-och-snusanvandning/?pub=110349>

Folkhälsomyndigheten. (2023). *Skolbarns hälsovanor i Sverige 2021/22*

(Artikelnummer:22228).

<https://www.folkhalsomyndigheten.se/contentassets/48b881b57779498595394ca05525d5d8/skolbarns-halsovanor-sverige-2021-2022-nationella-resultat.pdf>

Gallus, S., Mutarak, R., Franchi, M., Pacifici, R., Colombo, P., Boffetta, P., Leon, M. E., & La Vecchia, C. (2013). *Why do smokers quit?. European journal of cancer prevention : the official journal of the European Cancer Prevention Organisation (ECP)*, 22(1), 96–101.

<https://doi.org/10.1097/CEJ.0b013e3283552da8>

Gymnastik- och idrottshögskolan. (2018). Policy för behandling av personuppgifter.

https://www.gih.se/download/18.1e3f17441845fb8d40fd8a/1668082422343/GIH_Policy_behandling_av_personuppgifter_2018.pdf

Huang C, Dong N. Factor structures of the Rosenberg self-esteem scale. A Metaanalysis of Pattern Matrices. *Eur J Psychol Assess.* 2012;28:132–138.

Martínez Maldonado, R., Pedrão, L. J., Alonso Castillo, M. M., López García, K. S., & Oliva Rodríguez, N. N. (2008). *Revista Latino-Americana de Enfermagem*, Vol. 16, Iss. spe, Pp 614-620. Universidade de São Paulo

Patel, P & Davidson, A. (2019). *Forskningsmetodikens grunder - Att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. Liber.

Pauly J. R. (2008). Gender differences in tobacco smoking dynamics and the neuropharmacological actions of nicotine. *Frontiers in bioscience : a journal and virtual library*, 13, 505–516. <https://doi.org/10.2741/2696>

Regeringen (Valtioneuvosto). (s.f.). Nikotinpåsar är skadliga för hälsan – målet är att användningen ska upphöra. <https://valtioneuvosto.fi/sv/-/1271139/nikotinpasar-ar-skadliga-for-halsan-malet-ar-att-anvandningen-ska-upphora>

Sorgaard K, Jyrki Heikkilä J, Hansson L, et al. Self-esteem in persons with schizophrenia. A Nordic multicentre study. *J Ment Health.* 2009;11:405–415

Speciale, Z., Rao, S., Yang, S., & Nugent, K. (2023). An Analysis of Nicotine Pouch Use by Middle School and High School Students Surveyed by the National Youth Tobacco Survey in 2021 and a Review of the Literature. *Journal of primary care & community health*, 14, 21501319231169994.
<https://doi.org/10.1177/21501319231169994>

Statistiska centralbyrån. (5 januari 2024). *Socioekonomisk indelning (SEI)*. Hämtad från <https://www.scb.se/dokumentation/klassifikationer-och-standarder/socioekonomisk-indelning-sei/>

Statistiska centralbyrån. (2018). *Färre röker, fler snusar*. <https://www.scb.se/hitta-statistik/artiklar/2018/farre-roker-fler-snusar/>

Stockholms universitet. (2022). Att informera forskningspersoner och inhämta samtycke. <https://www.su.se/medarbetare/r%C3%A5dst%C3%B6d/forskning/st%C3%B6ddokument/att-informera-forskningspersoner-och-inh%C3%A4mta-samtycke-1.431639#Samtycke%20av%20olika%20slag>
Sundin, E. (2017). *Vanor och konsekvenser*. Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysningen

Swedish Match. (5 januari 2024) *Snusets historia*. <https://www.swedishmatch.com/sv/Varverksamhet/rokfria-produkter/Snusets-historia/>

Säljö R. (2022). *Lärande introduktion och metaforer* (2.a uppl). Gleerups utbildning.

Tobaksfakta. (2023). *Tema Vitt snus - vinstmaskin full av nikotin*. <https://tobaksfakta.se/vitt-snus-vinstmaskin-full-av-nikotin/>

Ungdomsmottagningen. (2023). *Könsnormer - ditt kön bestämmer inte hur du ska vara*. <https://www.umo.se/jag/kon-och-konsidentitet/ditt-kon-bestammer-inte-vem-du-ar/>

Zetterqvist, M. (2023). *Självrapporterade rök- och snusvanor 2003–2022*. Stockholm: Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning (CAN).

Zhan L. Cognitive Adaptation and self-Consistency in hearing-Impaired Older Persons: Testing Roy's Adaptation Model. *Nurs Sci Q* 1999; 13(2): 158-65.

Warensjö L, E., Moraeus, L., Petrelius S, J., & Lindroos, A. K. (2018). *Riksmaten ungdom 2016-17: Livsmedelskonsumtion bland ungdomar i Sverige*. Livsmedelsverket. Livsmedelverkets rapportserie nr 14 2018. ISSN 1104-7089.

1177 Vårdguiden. (2021). *Självkänsla*. <https://www.1177.se/Stockholm/liv--halsa/psykisk-halsa/sjalvkansla/>

Bilaga 1 – Enkät

Hej! Vi uppskattar att du som gymnasieelever har tagit dig tid att svara på vår enkät och delta i vår forskningsstudie. Enkäten består av 20 frågor som berör ämnen som ursprung, självkänsla och dina eventuella snusvanor. Denna enkät utgör grunden för vårt examensarbete vid gymnastik- och idrottshögskolan. Syftet med examensarbetet är att analysera gymnasieelevers användning av snus och faktorer som påverkar snusanvändning.

Ditt deltagande i studien är helt frivilligt, och du har möjlighet att avbryta enkäten när som helst eller välja att hoppa över de frågor du inte vill besvara. Dina svar kommer att behandlas helt anonymt, och de kommer enbart att användas för forskningsändamål i samband med denna studie. När studien är avslutad kommer resultaten att publiceras på Diva.

Om du har några frågor eller om du i framtiden önskar få tillgång till vår publicerade uppsats, är du välkommen att kontakta följande personer:

Anna Olsson - 070 6759 623

Oscar Gransten - 073 8542 084

Tack en gång för din värdefulla medverkan i vår forskningsstudie.

Jag har blivit informerad om vad studien går ut på och samtycker till att delta:

- Ja
- Nej

Hur gammal är du?

- 15-17
- 18+

2. Jag är:

- Tjej
- Kille
- Vill ej uppge

3. I vilket land är...

I Sverige	I Norge, Finland, Danmark eller på Island	Annat land i Europa annat land	Annat land utanför Europa	Vet inte
a) Du född?	☐	☐	☐	☐
b) Din mamma född?	☐	☐	☐	☐
c) Din pappa född?	☐	☐	☐	☐

Förälder 1: vilken är din mammas/pappas högsta genomförda utbildning?

Saknar skolutbildning

Grundskola eller motsvarande

Gymnasium eller motsvarande

Högskola eller universitet eller motsvarande

Vet ej

Förälder 2: vilken är din pappas/mammas högsta genomförda utbildning?

Saknar skolutbildning

Grundskola eller motsvarande

Gymnasium eller motsvarande

Högskola eller universitet eller motsvarande

Vet ej

Jag känner att jag är en värdefull person, åtminstone lika värdefull som andra.

Instämmer helt

Instämmer

Instämmer inte

Instämmer inte alls

Jag känner att jag har många goda egenskaper.

Instämmer helt

Instämmer

Instämmer inte

Instämmer inte alls

Som helhet känner jag mig misslyckad.

Instämmer helt

Instämmer

Instämmer inte

Instämmer inte alls

Jag klarar av att göra saker lika bra som de flesta andra.

Instämmer helt

Instämmer

Instämmer inte

Instämmer inte alls

Jag känner att jag inte har mycket att vara stolt över.

Instämmer helt

Instämmer

Instämmer inte

Instämmer inte alls

Jag har en positiv inställning till mig själv.

Instämmer helt

Instämmer

Instämmer inte

Instämmer inte alls

Jag är i stort sett nöjd med mig själv

Instämmer helt

Instämmer

Instämmer inte

Instämmer inte alls

Jag önskar jag hade mer respekt för mig själv

Instämmer helt

Instämmer

Instämmer inte

Instämmer inte alls

Jag känner mig då och då helt värdelös.

Instämmer helt

Instämmer

Instämmer inte

Instämmer inte alls

Jag känner då och då att jag inte duger någonting till.

Instämmer helt

Instämmer

Instämmer inte

Instämmer inte alls

Har du snusat någon gång? (Fråga om VITT/Tobak)

- Nej
- Ja, under de senaste 30 dagarna
- Ja, under de senaste 12 månaderna
- Ja, för mer än 12 månader sen

Snusar du fortfarande?

- Nej, har bara provat
- Nej, har slutat
- Ja, varje dag
- Ja, nästan varje dag
- Ja, men bara när jag festar
- Ja, men bara ibland

Vilken typ av snus brukar du snusa?

- Snus utan tobak
- Snus med tobak

Vad var anledningen till att du började snusa?

- Familjemedlem fick mig att börja
- Vänner i skolan fick mig att börja
- Vänner i mitt lag fick mig att börja
- Vänner utanför skolan fick mig att börja
- För att det kändes spännande
- Annat, ange här:.....

Vad skulle kunna få dig att sluta snusa?

Öppen fråga....